

РЕЦЕНЗІЯ на рукопис монографії Ігоря Ігоровича Онищука «Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики»

Рабінович П. М. - Академік (дійсний член) НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та філософії права Львівського національного університету ім. Івана Франка

Як відомо, стан законодавства України в усіх його ділянках не є задовільним, якісним, ефективним. І тому наукові дослідження, спрямовані на обґрунтування шляхів його удосконалення є, безперечно, актуальними. До таких досліджень належить і названа монографія кандидата юридичних наук, доцента І. І. Онищука.

Хоча питанням моніторингу – у різних його аспектах – присвячено, взагалі кажучи, значну кількість наукових праць (про що свідчить, зо-

крема, наведений наприкінці рецензованої монографії великий список використаних автором джерел), проте з цієї проблеми і донині спостерігаються численні суперечності, неузгодженості, – починаючи навіть із самої інтерпретації вихідного термінопоняття «правовий моніторинг» та безпосередніх об'єктів моніторингової діяльності, а також її конкретних способів і методів.

За цих умов слід вважати прикметною перевагою праці І. І. Онищука, насамперед, її узагальнюючий, у певному сенсі, всеохоплюючий характер. Автор більш-менш повно відтворив у ній стан наукових досліджень в Україні та за кордоном переважної більшості питань, прямо чи опосередковано пов'язаних із правовим моніторингом, та представив увазі читачів висловлені у науковій літературі різноманітні позиції щодо них. В Україні до написання цієї праці настільки об'ємного висвітлення таких позицій із правовимоніторингової проблематики, мабуть, ще не було. І навіть сама по собі ця обставина, вважаю, вже є достатньою для того, щоби позитивно оцінити рецензовану монографію І. І. Онищука, визнати її корисною як у науковому, так і у практико-прикладному аспектах та рекомендувати до публікації. Ця праця викликає повагу до її автора.

Ясна річ, як й у будь-якій творчій дослідницькій роботі, у рецензованій монографії містяться й дискусійні, як на мене, положення, а також, можливо, і деякі прогалини. До перших належить, зокрема, інтерпретація базового для досліджуваної проблематики тер-

мінопоняття «правовий моніторинг». Автор приєднався до тих науковців, які вважають, що цей моніторинг є контролем (контрольною діяльністю) стосовно усіх без винятку сторін, аспектів, властивостей, показників механізму правового регулювання. Внаслідок такої – можна сказати, глобалізованої – інтерпретації, «квінтесенція» правового моніторингу – перевірка не «всього і вся» у механізмі правового регулювання, а саме якості та ефективності останнього начебто «розчиняється» з-поміж усіх інших його параметрів, ознак, об'єктів, тобто «зрівнюється», нівелюється з ними.

Мабуть, саме тому питання власне ефективності та якості правового регулювання, інтерпретації цих двох його характеристик, а головне – аналізу реальної практики їх правового моніторингу (або принаймні, окремих його спроб) у рецензованій праці приділено значно менше уваги, ніж можна було би очікувати.

Зокрема, теоретичним наслідком такого («широкого», «глобалізованого» авторського підходу видається, по-перше, відсутність навіть у загальних висновках рецензованої праці авторської дефініції одного із зазначених ключових понять: «якість» правового регулювання та його «економічність» (до речі «економічність» не плутати з «доцільність»), а також авторської інтерпретації їх співвідношення. Автор також не диференціює розуміння ефективності: а) нормативно-правового акта (закону), б) процедурного механізму його застосування та в) реальної практики втілення приписів такого акта у суспільні відносини.

По-друге, інший наслідок згаданого «розчинення», нівелювання вбачається у тому, що в рецензованій праці не аналізуються причини недорозвиненості в Україні правомоніторингової діяльності – причому навіть з боку тих структур, які прямо зобов'язані до неї відповідним нормативно-правовим актом (Інститут законодавства Верховної Ради України, у складі якого, як відомо, існує відповідний спеціальний підрозділ). І це при тому, що автор пропонує створити в Україні новий спеціальний орган для проведення такої діяльності. Де гарантія, що останній виявиться у цьому аспекті більш дієвим, ніж Інститут законодавства?

Нагадаю, що досить давно вже було обґрунтоване положення про те, що потреба вдаватися до аналізу досконалості окремих ланок механізму правового регулювання реально виникає лише тоді, коли виявлено недостатню ефективність і якість правового регулювання певних суспільних відносин. У протилежному ж випадку така необхідність навряд чи існує.

Попри вельми широкий перелік джерел, використаних автором рецензованої праці, деякі з важливих публікацій з розглянутої теми все ж залишилися поза його увагою. Йдеться, зокрема, про окремі публікації Інституту законодавства ВРУ; про випуски 19 і 20 «Ученых записок Научно-исследовательского института советского законодательства» (1970, 1971), в яких професори І. С. Самощенко та В. І. Нікітінський продовжували розвивати теоретичні уявлення з проблем ефективності законодавства; про докторську монографію останнього «Эффективность норм трудового права»; про монографію з питань якості закону, видану за редакцією та участю С. В. Полєніної, а також про низку праць з методики виявлення і вимірювання ефективності правового регулювання, опублікованих в Україні («Проблеми правознавства», 1972, вип. 13, «Проблемы правоведения», 1977, вип. 36, «Проблемы социалистической законности», Х., 1979, вип. 4, 1986, вип. 17; Вісник АПрН України, 2000, №2; мій посібник «Основи загальної теорії права і держави», К., 1994 й наступні його видання, включаючи 10-те.

Подекуди І. І. Онищук, захоплюючись переказом існуючих у літературі поглядів з тих чи інших питань правового моніторингу, уникає надавати їм авторську оцінку, дискутувати і, зрештою, формулювати свою власну позицію з обговорюваного питання, яка б відрізнялась від висвітлених ним поглядів інших фахівців.

Наважуся сподіватись, що автор знайде можливість якоюсь мірою врахувати висловлені вище міркування (зокрема, усунути зазначені джерельні «лакуни»).

Тому рекомендую рецензовану працю кандидата юридичних наук, доцента І. І. Онищука до друку.